

SALMONELLOZ KASALLIGI

O'taboyeva Zamira Rasuljonovna

Beshariq Abu Ali ibn Sino nomli jamoat salomatligi texnikumi o'qituvchisi

Annotatsiya:

Salmonellalar guruhi qo'zg'atadigan yuqumli kasallik bo'lib, asosan oshqozon-ichak yo'llarining zararlanishi bilan xarakterlanadi.

Kalit so'z: salmonella guruhi, gastrointestinal shakl, bakteriya tashuvchilar, intoksikatsiya, septik shakli, dispeptik belgilar, koprokultura, kolitik shakli, tenezm, sigmasimon ichak spazmi, endotoksin

Salmonellyoz -zooantroponoz, ya'ni ham hayvonlardan, ham odamlardan yuqadigan va ko'pincha gastroenterit simptomlari bilan, ba'zi hollarda esa tarqoq infeksiya belgilari bilan ta'riflanadigan o'tkir yuqumli ichak kasalligidir.

Etiologiyasi va patogenez. Salmonellyozni qo'zg'atuvchi mikroblar salmonellalar avlodi ka ichak bakteriyalari guruhiga mansubdir. Ko'rinishi tayoqcha shaklida, xivchinlari bor, spora va kapsula hosil qilmaydi. Hamma ozuqa muhitlarida ko'payaveradi. Salmonellalar fakultativ anaerobdir, ular parchalanganda endotoksin ajralib chiqadi.. Salmonellalarning 2000 ga yaqin serologik xillari ma'lum bo'lib, ulardan 700 tadan ko'prog'i odamlarda uchraydi. Ularning quyidagilari tez-tez uchrab turadi: S. heidelberg, S. typhimurium, S. enteritidis, S. rapata, S. infantis, S. newport, S. agona, S. derby, S. london. Salmonellalar tashqi muhitda ancha chidamlidir: suvda 120 kun, go'sht, kolbasa va shular kabi oziqalarda 2-4 oygacha, sutda 10 kungacha, saryog'da 4 oygacha, pishloqda 1-yilgacha, tuproqda 18 oygacha tirik saqlana oladi. Ba'zi mahsulotlarda, masalan, go'shtda ular tirik saqlanibgina qolmay, balki ko'payadi ham, bunda mahsulotlarning tashqi ko'rinishi va mazasi o'zgarmaydi.

Infeksiyaning asosiy manbai -uy hayvonlari (qoramol, choʻchqa, ot, eshak, mushuk, it), parrandalari (tovuq, oʻrdak, gʻoz, kaptar), yovvoyi hayvonlar (kemiruvchilar, tulkilar), baliqlar va boshqa hayvonlardir. Salmonellalar shu hayvonlarning suti, siydigi, axlati, solagi bilan tashqariga chiqib, tuproq, yaylov yerlar, suv havzalari, oʻt-xashakka tushadi va ularni yuqumli qilib qoʻyadi. Salmonellalar bilan ifloslangan goʻsht va sut mahsulotlarini, baliq, tuxum va boshqa mahsulotlarni isteʼmol qilish oqibatida kasallik odamlarga yuqadi. Salmonellyoz bilan ogʻrigan bemor va bakteriya tashib yuruvchi odam ham infeksiya manbai boʻlib hisoblanadi. Bunday kishilarning oziq-ovqatga aloqador joyda, shuningdek bolalar muassasalarida ishlashi juda havflidir. Salmonellyoz muloqot yoʻli bilan ham yuqishi mumkin. Bunda u salmonellalar bilan ifloslangan idish tovoqlar, oʻynchoqlar va boshqa buyumlar orqali yuqadi. Va nihoyat, salmonella havo-chang orqali yuqishi ham mumkin, chunki salmonellalar 20-25 darajali haroratda 80 kunga qadar tirik saqlana oladi. Yoz va kuz oylarida salmonellalar bilan ifloslangan biror ovqatni birdaniga koʻp odam isteʼmol qilishi natijasida (masalan, toʻy-hashamda) Salmonellyoz baʼzan epidemiya koʻrinishida uchraydi. Oʻsha ovqatdan isteʼmol qilganlarning deyarli hammasi bir-ikki kun ichida kasallanadi

Simptomatikasi. Gastrointestinal shakli-kasallik oʻtkir boshlanib, bemorning eti uvushib, tana harorati 38-39°C gacha koʻtariladi, umumiy darmonsizlik kuzatiladi. koʻnlig aynib qusadi. Epigastral va kindik sohalarida ogʻriq paydo boʻladi, keyinchalik ich keta boshlaydi. Bu belgilarning namoyon boʻlish darajasi kasallikning ogʻirligiga bogʻliq. Salmonellozning yengil shaklida tana harorati subfebril boʻlib, bemor bir marta qayt qilishi mumkin. Najas suvday boʻlib, ich sutkasiga 5 martagacha ketadi. Bunday holat 1-3 kun davom etadi. Salmonelloz oʻrta ogʻirlikda oʻtganda harorat 38-39°C gacha koʻtariladi, isitma 4 kungacha choʻziladi, bemor koʻp marta qusadi, ich ketishi sutkada 10 martagacha yetadi. Bunday holat 7 kungacha kuzatiladi; tomir urishi tezlashadi, arterial bosim pasayadi. Salmonellozning ogʻir kechishi yuqori harorat (39°C dan yuqori) bilan xarakterlanib, u 5 kundan ortiq davom etadi, kuchli intoksikatsiya kuzatiladi. Bemor bir necha kungacha qayt qiladi. Ich sutkasiga 10 martagacha ketadi, najas koʻp miqdorda boʻlib, suvday suyuq, badboʻy hidli, shilliq aralash boʻlishi mumkin. Jigar va taloq kattalashadi, teri va sklera sargʻayishi mumkin. Tomir urishi tezlashadi,

arterial bosim ancha pasayadi. Buyrakdagi o'zgarishlar oliguriya, albuminuriya va siydikda eritrositlar paydo boiishi bilan namoyon bo'ladi. O'tkir buyrak yetishmovchiligi rivojlanishi mumkin. Teri quruq bo'lib, sianoz va talvasa kuzatiladi.

Tarqalgan shaklining tifga oid ko'rinishida kasallik ko'pincha o'tkir boshlanadi. Harorat ko'tariladi va yuqoriligicha qoladi, umumiy intoksikatsiya belgilari kuchayadi. Bemorda kasallikning kechishi tif-paratif kasalligini eslatadi. Yuz terisi oqargan bo'ladi. Ayrim bemorlarda ko'pincha qorin terisida rozeola toshmalari paydo bo'ladi. Nisbiy bradikardiya va arterial bosimning pasayishi aniqlanadi. Qorin dam bo'ladi. Kasallik boshlanganidan bir hafta keyin jigar va taloq kattalashadi. Kasallikning bu shaklida isitma o'rtacha 1-3 hafta davom etadi. **Septik shakli**-kasallikning eng og'ir ko'rinishidir. Kasallik o'tkir boshlanib, birinchi kunlari tifga oid kechadi. Keyinchalik bemor ahvoli og'irlashadi. Tana harorati noto'g'ri namoyon bo'ladi, ya'ni ertalabki va kechqurungi harorat oralig'idagi farq katta bo'lib, bemor et uvushishi va ko'p terlashdan shikoyat qiladi. Kasallik odatda o'gir kechadi, antibiotiklar yaxshi foyda bermaydi. Yiringli o'choqlar-osteomiyelitlar paydo bo'ladi. Ba'zan tonzilit, xolesistit va meningitlar kuzatiladi. Ayrim bemorlarda jigar absessi va dumba sohasida absess paydo bo'ladi. Salmonellozning bu ko'rinishi uzoq vaqt davom etishi va ko'pincha olim- ga sabab boiishi bilan xarakterlanadi.

Kolitik shakli- tana haroratining ko'tarilishi bilan o'tkir boshlanadi. Bosh og'rig'i, uyqusizlik, kuchli terlash va ishtahaning pasayishi paydo boiadi. Ko'p hollarda et uvushadi. Ayrim bemorlarda ko'ngil aynishi va qusish, epigastral sohada og'riq kuzatiladi. Shilliq aralash ich ketadi. Ich kuniga 3-15 marta ketishi mumkin. Tenezm- lar boiishi mumkin. Sigmasimon ichak spazm holatida boiadi. Bakteriya tashuvchanlik. Bu shaklda klinik belgilar kuzatilmaydi, u bakteriologik va serologik tekshirishlarda aniqlanadi. O'tkir, surunkali va tranzitar tashuvchanlik farqlanadi. O'tkir tashuv- chanlikda salmonellalar 15 kundan 3 oygacha ajraladi. Surunkali tashuvchanlikda salmonellalar 3 oydan ortiq vaqt ajralib chiqadi. Surunkali tashuvchanlikni tasdiqlash uchun 6 oydan kam bolmagan vaqt oralig'ida doimiy kuzatib borish zarur, bunda axlat, siydik, 12 barmoq ichak ichidan olingan tekshirish materialini qayta-qayta bakteriologik tekshiruvlardan otkazib turiladi. Tranzitor

tashuvchanlikda bakteriologik tekshirishlarning ijobiy natijalari 1-2 marta kuzatiladi, keyinchalik ijobiy natijalar kuzatilmaydi

Davosi. Zudlik bilan oshqozonni yuvish zarur. Kasallikning yengil shaklida davolash oshqozonni yuvish, parhez va tuzli eritmalar ichish bilan chegaralanadi. Odatda quyidagi tarkibda eritma ishlatiladi: natriy xlorid -3,5 g, kaliy xlorid - 1,5 g, natriy gidrokarbonat - 2,5 g, glukoza-1 litr ichimlik suviga 20 g. Organizmga kiritiladigan suyuqlik miqdori uni yo‘qotish miqdoriga mos kelishi kerak. Kasallik o‘rtacha og‘irlikda kechib, qayt qilinsa va gemodinamikaning kuchli buzilishlari kuzatilmasa ko‘proq suyuqlik ichishning o‘zi yetarlidir. Lekin tez-tez qayt qilib, suvsizlanish kuchaysa venaga eritmalar yuboriladi. Eritmalar ilitilgan holda minutiga 40-50 ml tezlik bilan yuborilishi kerak. Asesol, kvartasol, trisol va boshqa eritmalar ayniqsa foydalidir. Kasallik og‘ir kechganda bemor intensiv davolash palatasiga yotqiziladi. Kuchli suvsizlanganda venaga 80-100 ml/min tezlikda ilitilgan holda tuzli eritmalar (kvartasol, asesol) yuboriladi. Yuboriladigan suyuqlikning umumiy hajmi suvsizlanish darajasi bilan aniqlanadi. Qayt qilishning to‘xtashi, gemodinamik ko‘rsatkichlarning stabillashishi va buyrakning ajratish funksiyalarining tiklanganligi venaga eritmalar yuborishni to‘xtatish mumkinligini ko‘rsatadi. Infuzion terapiya samara bermagan taqdirda venaga oqim bilan qo‘shimcha ravishda 60-90 mg prednizolon yoki 125-250 mg gidrokortizon yuboriladi, 4-6 soatdan keyin tomchilab yuborishga o‘tiladi. Tifga oid shakllarda levomitsetin tayinlanadi. Septik shakllarida davolash ampitsillin bilan kombinatsiyalanadi. Yiringli o‘choqlar jarrohlik yo‘li bilan davolanadi. Barcha hollarda organizm himoya kuchini oshiradigan preparatlar (vitaminlar, pentoksil) buyuriladi va qo‘shimcha kasalliklar davolanadi. Salmonelloz bilan kasallanganlarni to‘liq klinik sog‘aygandan va etiotrop davolash tugagandan 2 kun keyin olingan najasni bir martalik bakteriologik tekshirgandan so‘ng qo‘zg‘atuvchilar aniq- lanmasagina shifoxonadan chiqarish mumkin. Oziq-ovqat obyektlari ishchilari esa klinik sog‘aygandan va yuqoridagi shartlar asosida 1-2 kunlik interval bilan ikki marta olingan najasni bakteriologik tekshirgandan so‘ng unda qo‘zg‘atuvchilar topilmasa shifoxonadan chiqariladi.

Profilaktikasi: Profilaktika veterinar-sanitar-gigiyenik va epidemiyaga qarshi tadbirlarni o‘z ichiga oladi. Veterinar-sanitar tadbirlari uy sutemizuvchilari va

qushlar orasida salmonelloz tarqalishining oldini olish hamda go'sht-sut korxonalarida sanitar rejimni tashkil qilishga qaratilgan bo'ladi. Sanitar-gigiyenik tadbirlardan maqsad - oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlashda, transportirovka qilishda va sotishda salmonelloz qo'zg'atuvchilari bilan zararlanishning oldini olishdir. Oziq-ovqat mahsulotlariga to'g'ri pazandalik ishlovi va yetarli darajada termik ishlov berish katta ahamiyatga ega. Epidemiyaga qarshi tadbirlar infeksiya tarqalishining oldini olishga yo'naltirilgan bo'ladi. Kasallik paydo bo'lgan taqdirda infeksiyaning yuqish yo'llarini aniqlash lozim. Bemor shifoxonaga yotqizilgandan keyin o'choq bir hafta davomida kuzatiladi. Oziq-ovqat mahsulotlari obyektlari ishchilari, bolalar muassasalariga tashrif buyuruvchilar bir martalik bakteriologik tekshiruvdan o'tishlari shart

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. E.I.Musaboev, A.Q.Bayjanov "Yuqumli kasalliklar, epidemiologiya va parazitologiya". Toshkent, "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, 2006 yil
2. M.D. Axmedova "Yuqumli kasalliklar" Toshkent-2012.